زیندە بەچاڵکردنی دوو پڕۆژە دەستووری ئامادەکراو بۆ هەرێمی کوردستان!.. د. نووری تاڵەبانی

لە مانگی ئەیلوولی 1991 دەزگاکانی حکومەتی بەعس لە "ناوچەی حوکمی زاتی" کشانەوە، حوکمڕانیکردنی ئەو ناوچانە کەوتە ژێر دەسەڵاتی "بەرەی کوردستانی" کە دەسەڵاتی قانووندانانی لەناوچەیە بەخۆی دابوو جگە لە دەسەڵاتی ڕاپەراندن، ئەوەش بەپێچەوانەی پرنسیپێە سەرەکیەکانی قانوونی دەستووری یە، چونکە دەسەڵاتی حوکمرانیکردن و قانووندانی نابـێت بەدەست هەمان لایەنەوە بێت. ئەو سیستەمە لەسەردەمی حوکمی بەعس کاری پێ دەکرا، "ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش" دەسەڵاتی حوکمرانیکردن وقانووندانانی بەخۆی دابوو. ئەو بارودۆخەی لە کوردستان هەبوو دەبوو لەڕووی قانوونییەوە چارەسەربکرێت. پێشنیازێکم خستە بەرچاو چەند بەرپرسێك بەوەی قانوونی حوکمی زاتی کاری پێ بکرێت تا قانوونی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان لەلایەن بەرەی کوردستانیەوە پەسند دەکرێت. ئەو پێشوونیازە بۆ ئەو دەمەی کوردستان گونجاوبوو. "ئەنجومەنی ڕاپەراندن"یش لەلایەن ئەوەوە سەرۆك و ئەندامەکانی دیاری بکرێن لەکەسانی تێکنۆکرات و ڕابوردووپاك. قبووڵکردنی ئەو پێشنیازە دەبووە هۆی ئەوە کاروباری وڵات بەپێی قانوون بەڕێوەبچێت، هەروەها ڕادەێك بۆ دەستێوەردانی حیزبەکان لە کاروباری حکومەتیدا دابنرێت. ئەو حیزبانە تازە لەشاخەوە هاتبوونە ناو شارەکان، ئەو ناوچانەی لەژێر دەسەڵاتی ئەواندا بوون بەعەقڵییەتی شاخ بەڕێوەیان دەبردن. ئەم پێشنیازەم بۆ یەکێك لەسەرکردەکانی ئەو دوو حیزبە دەسەڵاتدارەی کوردستان ڕوونکردەوە، ئەویش پێی باش بوو و لەکاتی بەستنی کۆنگرەی حیزبەکەی پێشنیازەکەی خستبووە بەرچاو، بەڵام پەسند نەکرابوو. حوکمڕانیکردنی کوردستان لەلایەن بەرەی کوردستانیەوە بووە هۆی ئەوە پاش هەڵبژاردنی پەرلەمان و وادامەزراندنی حکومەتیش، ئەو حیزبانە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆیان بەردەوام بوون لەدەست خستنە ناو کاروباری حکومەت. لەو هەلومەرجە نائاساییەدا پڕۆژەی دەستوورێکم بۆ هەرێمی کوردستان ئامادەکرد بەئومێدی ئەوەی پەسند بکرێت لەلایەن پەرلەمانەوە و ببێتە هۆی کەمکردنەوەی ئەو دیاردە نامۆیە، چونکە بنبڕکردنی کارێکی مەحاڵ بوو.

دەستوور شێوەی بەڕێوەبردنی کاروباری حکومەتی و ئەرکی پەرلەمان و حکومەت و دەسەڵاتی دادوەریی دیاری دەکات، لەگەڵ ماف وئەرکەکانی هاوڵاتیان. پڕۆژەکە لەمانگی حوزەیرانی 1992دا ئامادەم کرد، پێش ڕاگەیاندنی سیستەمی فیدڕاڵی، چونکە فیدڕاڵی دروشمی بەشی زۆری ئەو لایەنە سیاسیانە بوو کە بەشداریان لە هەڵبژاردنی ئایاری 1992دا دەکرد، پەرلەمانی هەڵبژێراو لەمانگی ئۆکتۆبەری 1992 سیستەمی فیدڕاڵی ڕاگەیاند. پڕۆژەکە لە چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین چاپکراو دابەشکرا بەسەر ژمارەیەکی زۆر لە قانوونناسانی کوردستان، تا ڕاوسەرنجی خۆیان دەربڕن و دەوڵەمەندتری بکەن. لەمانگی تەمموزی 1992 بە بڕیاری پەرلەمان دەستەیەکی قانوونی دروستکرا، ئەندامەکانی خوالێخۆشبوو کاك رەشید عەبدولقادر و بەندەو دکتۆر عەبدولرەحمان رەحیم بووین، ئەرکی سەرەکی ئەو دەستە قانوونیە ئامادەکردنی پڕۆژەی قانوون بوو بۆ پەرلەمان، لەگەڵ پێشکەشکردنی ڕاوێژکاری قانوونی بۆ حکومەت و پەرلەمان. ئەو پڕۆژەیە بە شێوە چاککراوەکەی خستمە بەردەم ئەو دەستە قانوونییە، ئەویش بەهاوکاری چەند قانوونناسێکی تر جارێکی تر پێیداچووەوەو بەنووسراوێکی فەرمی ناردی بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان و حکومەتی هەرێم و سەرۆکی هەردوو حیزبی سەرەکی. لەبەر ئەو بارودۆخە سیاسیەی کوردستان پێیدا تێدەپەری، پڕۆژەکە نەخرایە بەردەم پەرلەمان وتەماشانەکرا، هەرچەندە 33 پەرلەمانتار لەهەردوو فراکسیۆنە سەرەکیەکەی داوایان لەسەرۆکایەتی پەرلەمان کرد پڕۆژەکە گفتوگۆی لەسەر بکرێت پەسند بکرێت.

خەڵکێکی زۆر لەناوەوەو لەدەرەوەی کوردستان داوای پەسندکردنی دەستووریان دەکرد، بەڵام شەڕی ناوخۆیی کە لەنێو ساڵانی 1994 تا 1998 درێژەی کێشا بووە هۆی ئەوە پڕۆژەی دەستووری ساڵی 1992 لەبیر بکرێت. بەو جۆرە یەکەمین پڕۆژەی دەستوور کە لەسەر بنەمای فیدڕاڵی بۆ هەرێمی کوردستان پێشنیازکرابوو، زیندەبەچاڵ کرا. بەڵام لەسەر ئاستی دەرەوەی کوردستان پڕۆژەکە کاری لەسەردەکرا. بۆ نموونە، لە کۆنفرانسێکی زانستی نێودەوڵەتی کە لە زانکۆی (پرنستن)ی ئەمریکی لە ئەیلوولی 2004دا بەسترابوو بابەتێکم دەربارەی ئەو پڕۆژەیە پێشکەشکردو گفتوگۆی لەسەرکراو چەندین پسپۆڕی ئەمریکایی پێشنیازی چاکیان پێشکەشکرد بۆ دەوڵەمەندکردنی، بەڵام بەشی زۆری ئەو عێراقیانەی سەر بە لایەنەکانی ئۆپۆزسیۆن بوون، نارەحەتبوون لەپێشکەشکردنی بابەتەکە. لەبریتانیا پڕۆژەکە کرایە ئینگلیزی ودابەشکرا بەسەر چەند ناوەند و زانکۆێکدا، چەند بابەتێك لەسەر پڕۆژەکە لەسەر سایتەکان بڵاوکرانەوە.

لەنیسانی 2002دا سەردانی کوردستانم کرد بۆ بەشداریکردن لە کۆنفرانسێکی تایبەت بە ئەنفال. پێش بەستنی کۆنفرانسەکە دیداری جەنابی کاك مەسعود بارزانیم کرد، لەو دیدارەدا ئاگاداری کردم دوو پڕۆژە دەستووریان بۆ عێراق وکوردستان ئامادەکردووە، کۆپیێك لەو پڕۆژە دەستوورەی بۆ هەرێمی کوردستان ئامادەکرابوو پێیدام، گوتی لەسەر بنەمای پڕۆژەکەی ساڵی 1992 دارێژراوە، داوای لێکردم هەر تێبینییەکم لەسەر پڕۆژەکە هەبێت بە نووسراو بۆی بنێرم. لەو ماوەی لە کوردستان بووم تێبینیەکانم بە نووسراوی بۆ نارد، لەگەڵ نامەیەکدا تێیدا ئامادەیی خۆم پیشاندابوو بۆ هاوکاریکردنی ئەو لیژنەی پڕۆژەکەی ئامادەکردووە. لەمانگی نۆڤەمبەری ساڵی 2002 ئەو دوو پڕۆژەیە بڵاوکرانەوە، خۆم بە پڕۆژە دەستووری عێراق مەشغووڵ نەکرد، بەڵام ئەوەی بۆ کوردستان ئامادەکرابوو کەموکوڕی تێدابوو. لەبەر ئەوەی هەردوو پڕۆژەکە بەزمانی عەرەبی دارێژرابوون، تێبینیەکانم لەسەر پڕۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان لەهەفتەنامەی (الاتحاد) لەناوەڕاستی ئەیلوولی 2002 بڵاوکرایەوە. ئەو پڕۆژەیە لە پەرلەمان دەنگی لەسەر نەدرا وەك دەستوور هەتا وەك دەستوورێکی کاتی، هەر بە “پڕۆژەیی”مایەوە، ئەوەش لەڕووی قانوونییەوە کارێکی سەیربوو، چونکە هەر پڕۆژەیەك بخرێتە بەردەم پەرلەمان دەبێت بریاری لەسەربدرێت وەك قانوون یان بریار، بۆیە ئەو پڕۆژەیە هیچ سیفەتێکی قانوونی وەرنەگرت. لەو ماوەی لە هەولێر بووم پەیامنێری گۆڤاری (گوڵان) چاوپێکەوتنێکی لەگەڵ کردم وپرسیاری پڕۆژەی دەستووری ساڵی 92 ی لێکردم، لەوەڵامدا گوتم”پەرلەمانی کوردستان سیستەمی فیدراڵی پەسندکردووە، دەبوو ماوەیەکی کەم پاش ئەو بریارە دەستوورێك بۆ هەرێمی کوردستان پەسند بکات، چونکە ناتوانین ئەو دەسەڵاتانەی لەهەرێمی کوردستان هەن بەشێوەێکی قانوونی بەڕێوەیانبەرن ئەگەر دەستوور نەبێت، دەستوور وەك دەگوترێ باوکی قانوونەکانە، هەموو قانوونێك دەبێت بەپێی دەستوور بێت” (گوڵان، ژمارەی 378، 18ی نیسانی 2002). پاش بڵاوکردنەوەی ئەو چاوپێکەوتنە، پرسیار لە سکرتێری پەرلەمان کرابوو کە ئێستا سەرۆکی لیژنەی دەستووره دەربارەی بۆچوونەکانم، ئایا پێویستە هەرێمی کوردستان دەستووری هەبێت؟ وەڵامی ئەوەبوو پێویست بە دەستوور نییە، چونکە چەندین قانوونی دەستووریمان هەیە!

لە مانگی دیسەمبەری 2003 پڕۆژەێکی سێهەم ئامادەکرا، کە لەڕاستیدا هەمان پڕۆژەی مانگی نۆڤەمبەری ساڵی 2002 بوو، بەڵام بە چاککراوی. ئەو پڕۆژە تازەیە بەهاوکاری لیژنەی قانوونی پەرلەمانی کوردستان و بەندەو کاك فورسەت ئەحمەد ئامادەکرا، بەداخەوە ئەویش پاشتر وەك پڕۆژەی ساڵی 1992 زیندە بەچاڵ کرا! پاساوی زیندەبەچاڵ کردنی زۆر

سەیربوو، کورد دەڵێت “عوزر لە قەباحەت خەراپتربوو”! بەبۆچوونی بەشێك لەوانەی ئامادەیانکردووە ئەو پڕۆژەیە لەلایەن پەرلەمانەوە وەك “پڕۆژە” پەسندکراوە، هەروەها لە کۆیە کۆنفرانسێك بەستراوە بەبەشداری کردنی زیاتر لە 20 حیزبی کوردستانی وەدەنگیان بێداوە وەك “پڕۆژە”. بەڵام لەڕووی قانوونییەوە ئەو پڕۆژەیە سیفەتێکی قانوونی وەرنەگرت، هەر وەك هەموو پڕۆژەێکی تر کە بڕیاری لەسەرنەدرابێت تەماشا دەکرێت. ئەگەر پەرلەمانی کوردستان نیازی پەسندکردنی ئەو پڕۆژەی هەبوایا دەبوایا دەنگی لەسەربدات لانی کەم وەك دەستوورێکی کاتی. پڕۆسەکە لەڕووی قانوونیەوە هەمووی هەڵەبوو. پرسیار ئەوەیە ئەگەر سیفەتی قانوونی بەو”پڕۆژەیە”درابێت بۆچی ئەو کەسانەی بەشداریان لەئامادەکردنی کردبوو بەشداریان لە پێداچوونەوەی کرد لەو لیژنەی لەهاوینی 2003 دامەزرا بۆ دەستکاریکردنی؟ قانوونناس ئەگەر بەگومان بێت لەکارێك یان لەشێوەی کارکردنی لیژنەیەك پێویستە بێ دەنگ نەبێت. هەموو ئەندامانی لیژنەی قانوونی پەرلەمان کە سەرۆکەکەی خوالێخۆشبوو کاك سەعید یەعقووبی بوو لەگەڵ ئەندامانی دیکەی لیژنەکە، بەتایبەتی کاکە ڕەش نەقشبەندی و کاك نیعمەت محەمەد و چەندین ئەندامی تر چالاکانە بەشداریان لە کارەکانی ئەو لیژنەیە دەکرد، تەنیا کاك فورسەت ئەحمەد نەبێت کە بەبیانووی جیاواز هەوڵی دەدا کارەکانی لیژنەکە سەرنەگرێت.
لەکۆتایی مانگی حوزەیرانی 2005دا، پێش ئامادەکردنی پڕۆژەی دەستووری عێراق، (59) پەرلەمانتار لەهەموو گرووپەکان داوایان کرد پڕۆژەی دەستووری ساڵی 2003 بەو شێوەی ئامادەمان کردبوو بکرێتە بنەما بۆ داڕشتنی پڕۆژەێکی نوێ بۆ دەستووری هەرێمی کوردستان. ئەو داواکاریە نەخرایە بەردەم پەرلەمان تا دەستووری عێراق پەسندکرا. کاتێکیش خرایە بەردەم پەرلەمان، دەستەی سەرۆکایەتی پێشنیازی کرد پڕۆژەکەی 2002ی، واتا پڕۆژە کۆنەکە بکرێتە بنەمای کارەکانی ئەو لیژنەی بڕیاری دامەزراندنی درا. بۆ مێژوو پێویستە هەندێ ڕووداو هەن بخرێنە بەرچاو دەربارەی چۆنیەتی ئامادەکردنی پڕۆژەی دیسەمبەری 2003.

لە ئەیلوولی 2003 یاداشتنامەیەکم پێشکەش بە سەرکردایەتی سیاسی کوردی کرد، تێیدا داوای: (1) یەکخستنەوەی هەردوو ئیدارەکە (2) دامەزراندنی لیژنەیەکی تایبەت بۆچارەسەرکردنی کێشەکانی کەرکوك (3) چاوگێڕانەوە بە پڕۆژەی دەستووری نۆڤەمبەری 2002 بۆئەوەی بگونجێت لەگەڵ ئەو گۆڕانکاریانەی لە عێراقدا ڕوویاندابوو بە هۆی ڕووخانی ڕژێمی بەعسەوە، تا سەقفی داواکاریەکانی کورد زیاتر

بکەین، کە لەپڕۆژە دەستووری نۆڤەمبەری 2002 بەوجۆرە نەبوو چونکە لەسەردەمی حوکمی بەعسدا ئامادەکرابوو، هەروەها کەموکورتی تێدابوو. هەروەها پێشنیازکرابوو ئەو پڕۆژەیە پاش چاککردنی پەسندبکرێت پێش پەسندکردنی دەستووری عێراق، بۆ ئەوەی داواکاریەکانی گەلی کورستان بە ڕوونی لە دەستووری کوردستاندا دابڕێژرێن. سەرۆکی ئەونجومەنی وەزیران لەوەدا هاوکاری کردین، هەموو ئەندامانی لیژنەی قانوونی پەرلەمان و کاك فورسەت ئەحمەدو بەندە بانگکراین بۆ کۆبوونەوەیەك لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران. لەو کۆبوونەوەدا ئامادەبوان هەموو هاوڕابووین لەسەر پێویستی دەستکاریکردنی پڕۆژەی نۆڤەمبەری ساڵی 2002 تا بگونجێت لەگەڵ بارودۆخی تازەی عێراق، هەروەها بڕیاردرا ڕۆژی پاشتر لە پەرلەمان لیژنەکە کۆببێتەوە. لە ڕۆژی دیاریکراودا بەئامادەبوونی بەشێکی زۆر لە ئەندامانی لیژنەکە، کۆبوونەوە سازکرا، لەماوەی چەند سەعاتێکدا بەتێکڕای دەنگی ئامادەبوان بڕیاری دەستکاری کردنی چەند ماددەیەك درا. بۆ نموونە، مافی دیاریکردنی پاشەڕۆژی گەلی کوردستان بەڕوونی لە پڕۆژەکەدا چەسپێندرا، ناوی (ئەنجوومەنی نیشتمانی کوردستانی) کرا بە"پەرلەمانی کوردستان"، لەگەڵ دەستکاریکردنی چەند ماددەیەکی دیکە. کاك فرسەت ئەحمەد لەسەرەتای کۆبوونەوەکە ئامادەنەبوو، پاش هاتنی ئەو دەستکاریانەی بڕیاریان لەسەردرابوو بۆمان ڕوونکردەوە. لەوە دەچوو نارەحەت بێت لەو دەستکاریانە، داوای لێ کردم بەنووسراوی دیراسەیەك بەو دەستکاریانەی پیِشنیازیان دەکەم ئامادە بکەم. پرسیارم لێی کرد بۆچی لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران ئەو داواکارییەی نەخستە بەرچاو، ئێستا هەمووومان پێکەوە خەریکین ماددە بە ماددە بە پڕۆژەکەدا دەچینەوە، ئەو ماددەی پێویست بەدەستکاریکردن بکات لەپاش بیروراگۆڕینەوەو بە تێکڕای دەنگی ئامادەبووان، دەستکاری دەکرێت. ئامادەکردنی ئەو دیراسەیە کاتی دەوێ، کە دەبێتە هۆی دواکەوتنمان لە تەواوکردنی ئەو ئەرکەی پێمان سپێررابوو، بەڵام ئەو هەر سووربوو لەسەر داواکاریەکەی. بۆ نەهێشتنی بیانگەکەی ناچاربووم لە ماوەی دوو هەفتەدا ئەو دیراسە ئامادەبکەم بەچاپکراوی بۆ لیژنەکەم نارد، لەگەڵ نامەیەکدا پێشنیازکرابوو پاش هەفتەیەکی تر لیژنەکە کۆبێتەوە. لە ڕۆژی دیاری کراودا چوومەوە بۆ پەرلەمان، ئەمجارە کاك فورسەت بیانوێکی تری هەبوو، گوتی ناتوانین لەسەر کارەکانمان بەردەوام بین، چونکە ڕەزامەندی سەرۆکی پەرلەمان وەرنەگیراوە! جارێکی دی پێم گووتەوە بۆ لەو کۆبوونەوەی لەگەڵ سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران کرا ئەو ئیعترازەی نەخستە ڕوو؟ ئەو بەیتە شیعرەی شێخ ڕەزام بۆ هات کە بە شوکری فەزلی دەڵێت: “من

دەزانم کێ لەخشتەی بردویی ئەمما چ سوود…”.

پەرلەمان لەو کاتەدا لەپشوودا بوو، د. ڕۆژ شاوەیس سەرۆکی پەرلەمان و د. کەمال فواد جێگرەکەی هەردووکیان لەدەرەوەی وڵات بوون، 35 ڕۆژ چاوەڕێی گەڕانەوەی یەکێ لەو دوو بەرپرسەی پەرلەمانمان کرد، پێم گووتن ئایا دەبێت کاروباری دامەزراوەیەکی وەك پەرلەمان لەبەر سەفەری سەرۆکەکەی و جێگرەکەی هەمووی ڕابوستێ؟ پاش گەڕانەوەی دکتۆر ڕۆژ، ئاگادارکرام دەیەوێ چاوی پێم بکەوێت، زۆر خۆشحاڵ بوو بەو کارەی دەستمان پێکردبوو، داوای لێ کردم بەردەوام بین لەسەری تا تەواوی دەکەین. هەرچەندە ئەو ماوە زۆرەمان لەدەست چووبوو، بەڵام لەماوەیەکی کەمدا ئەو بەشەی لە پڕۆژەکەدا تەماشانەکرابوو پێیداچووینەوە وکارەکانمان تەواوکرد. لەمانگی دیسەمبەری 2003 بە چاپکراوی پڕۆژەکەم دایە لیژنەی قانوونی و سەرۆکایەتی پەرلەمان و چەند لایەنێکی دیکەی پەیوەندیدار. ئەو پڕۆژەیە لە کۆتایی حوزەیرانی 2005 دا، 59 پەرلەمانتار داوایان لەسەرۆکایەتی پەرلەمان کرد گوفتوگۆی لەسەربکرێت، بەئومێدی پەسندکردنی، بەڵام پێش پەسندکردنی دەستووری عێراق. هۆی پەلەکردنمان لە پەسندکردنی دەستوور بۆ هەرێمی کوردستان پێش پەسندکردنی دەستووری عێراق ئەوەبوو دەستووری کوردستان بکرێتە بنەما بۆ داواکاریەکانمان و هەوڵبدرێت لە دەستووری عێراقدا بیانچەسپێنین. بەڵام لەبەر ئەوەی ئەو کارە لەکاتی خۆیدا ئەنجام نەدرا، لەپاش پەسندکردنی دەستووری عێراق بەسترایەنەوە بەو ماددە حەسریانەی لەو دەستوورەدا هاتبوون، چونکە ناکرێت ماددەیەك لە دەستووری هەرێم بەپێَچەوانەی ئەو ماددە حەسریانە بێت.

پڕۆژەی ساڵی 1992 و پڕۆژەی دیسەمبەری 2003 هەردووکیان لەبەر هۆکاری جیاواز زیندە بەچاڵ کران، “هۆکاری” زیندەبەچاڵ کردنی پڕۆژەی دووەم زاتی بوو، پەیوەندی بەبارودۆخی کوردستانەوە نەبوو. هەموو ئەو کارانەی پەیوەندییان بەچۆنیەتی ئامادەکردنی ئەو چەند پڕۆژەیەوە هەبوو، لەگەڵ دەقەکانیان لە نامیلکەیەکدا لەلایەن دەزگای (رەنج) لەساڵی 2005 بڵاوی کردەوە. ئەو نامیلکەیەم دابەشکرد بەسەر هەموو ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، ئەوەش بووە هۆی ئەو داواکاریەی ئەو 59 پەرلەمانتارە کە پێشکەشیان بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کردبوو.

لە هەردوو پڕۆژە دەستووری 1992 و دیسەمبەری 2003 دا ڕەچاوی ئەو ڕاستییە کراوە لەسیستمی فیدڕاڵیدا هەندێك دەسەڵات تایبەتن بە حکومەتی ناوەند، لەپاڵ چەند دەسەڵاتێکی دیکەی تایبەت بە

هەرێمەكان. لە پڕۆژەی دەستووری نۆقەمبەری 2002 دا چەند ماددەیەك بوونە مایەی كێشە دروستكردن بۆ كورد، بۆ نموونە كەركوك لەو پڕۆژەیە كرابووە پایتەختی هەرێمی كوردستان، كە ناحەزانی كوردی بەجارێك هاركردبوو. بڕوا ناكەم لە كوردستان كەسێك هەبێت لەمن پێی خۆشتربێت كەركوك بكرێتە پایتەختی هەرێم، بەڵام لە پڕۆژەكەی دەستووری ساڵی 92 دا پێشنیازكرابوو هەولێر پایتەخت بێت، چونكە تا كەركوك نەخرێتەوە سەر هەرێمی كوردستان ناكرێت بە پایتەخت، مەگەر لەسەر كاغەز! ناحەزانی كورد پڕۆپاگەندەیەكی زۆریان بڵاوكردەوە لەبارەی ئەو پێشنیازە، هەموویان لەدژ كورد بوون، كوردیش لەو پێشنیازە هیچ ئیستفادەیەكی نەكرد.

ئەو لیژنەی خەریكی پێداچوونەوە بوو بەو پڕۆژە دەستوورەی لە ئەیلوولی ساڵی 2006 بڵاوكرایەوە، لەماوەی دوو ساڵدا یەكجارێك كۆ نەبووەوە بۆ تەماشاكردنی ئەو پێشنیازانەی چەندین ڕێكخراوی سیاسی و مەدەنی و كەسانی پسپۆر و شارەزا بۆیان ناردبوو. لەوباوەڕەدام چاكترە ئەو لیژنەیە ڕێگا چۆڵ بكات بۆ لیژنەیەكی تر، تا بە وردی تەماشای هەموو ئەو پێشنیازانە بكات، لەگەڵ ئەو پێشنیازانەی لایەنێكی بیانی ئامادەی كردووە بۆ چاككردنی پڕۆژكە. بەم شێوەیە دەتوانین پڕۆژەیەكی گونجاوتر بۆ ئەمڕۆ و پاشەڕۆژی كوردستان ئامادەبكەین، پێش ئەوەی دەنگدانی لەسەر بدرێت لەلایەن خەڵكی كوردستانەوە. دەستوور هەر بۆ ئەمڕۆی كوردستان نانووسرێت، بەڵكو بۆ نەوەكانی پاش ئێمەیە. هەندێ خاڵی سەرەكی هەن ئەگەر نەتوانین بەو شێوەی دەمانەوێت دایانبڕێژین، وەك دیاریكردنی سنووری هەرێمی كوردستان، چاكترە باس نەكرێت، چونكە دەستنیشانكردنی لە دەستووری كوردستاندا وەك دانپێدانانی یەكجارەكی بەو سنوورە تەماشادەكرێت، ئەگەری ئەوەش هەیە لەم بارودۆخەی ئێستای عێراق نەتوانین هەموو ئەو ناوچانەی بە بەشێك لەخاكی كوردستانی دەزانین، بیانخەینە سەر سنووری هەرێم. لەم حاڵەتەدا نەوەی پاش ئێمە پابەند دەبن بەو سنوورەی لە دەستووری كوردستاندا دیاریكراوە، كە ئەگەری ئەوە هەیە سنووری ڕاستەقینەی كوردستان نەبێت. یەكێ لەو هەڵانەی لە پڕۆژەی ئەیلوولی 2006 دا كراوە ئەوەیە ماددەی 140ی كراوەتە بنەما بۆ دیاریكردنی سنووری هەرێمی كوردستان، لەكاتێكدا ئەو ماددەیە بۆ نەهێشتنی ئاسەواری سیاسەتی بەعەرەبكردن لەكوردستان داڕێژراوە بەپێی ئەو میكانیزمەی لەو ماددەدا دیاریكراوە. ئاماژەكردن بۆ ئەو ماددەیە بۆ ئەو مەبەستە دەبێتە هۆی بچوككردنەوەی، لەكاتێكدا ڕێژەیەكی زۆر لە دەنگدەرانی كوردستان لەبەر ئەو ماددەیە دەنگیان بۆ دەستووری عێراق داوە. چاكترە لە پڕۆژەی دەستووری هەرێمی كوردستان سنووری كوردستان بەچەند دەستەواژەیەكی گشتی دیاری بكرێت،

بۆ نموونە بنووسرێت: “سنووری هەرێمی کوردستان ئەو ناوچانە دەگرێتەوە لە ڕووی مێژوو و جۆگرافیاوە بەشێکن لە خاکی کوردستان”.

دەوڵەت هەیە 60 ساڵە هەیە بەڵام تا ئێستا سنووری سیاسیی بۆ خۆی دیاری نەکردووە، وەکو ئیسرائیل. فەرەنسا لە سییەکانی سەدەی ڕابوردوودا هەردوو لیوای ئەسکەندرونە و ئەنتاکیای دایە تورکیا، بەڵام سوریا ئێستاش ئەو دوو لیوایە بە بەشێك لە خاکی خۆی دەزانێت و دەستکاری سنووری وڵاتەکەی لەسەر نەخشەی فەرمی نەکردووە.
سەبارەت بە مافی ئەو نەتەوانەی لە کوردستاندا دەژین، چاکترە لەگەڵ نوێنەرانی ئەو نەتەوانانە دانیشتن بکرێت بۆ بیروڕاگۆڕینەوەو ئاگاداربوون لە داواکاریەکانیان. ناوچەی کەرکوك لە پڕۆژەکەدا پێویستە بە بەشێك لە هەرێمی کوردستان پێناسە بکرێت، بەڵام لەچوارچێوەی حوکمێکی ئۆتۆنۆمی فراوان. لە دانیشتنێکدا لەگەڵ سەفیری ئەمریکا بۆکاروباری (باکووری) عێراق و ماددەی 140، سەفیر (تۆماس کراجێسکی) کە لە کۆتایی مانگی ئابی 2008 سەردانی کوردستانی کرد، لەسەر داوای ئەو لەگەڵ خۆی و تیمەکەی پێکەوە دانیشتین بۆ تاوتوێکردنی بارودۆخی ناوچەی کەرکوك، ڕاشکاوانە پێمڕاگەیاند کورد لەوەی کەمتر قبووڵ نییە کە ناوچەی کەرکوك ببێتە بەشێك لە هەرێمی کوردستان، بەڵام وەك ناوچەێکی ئۆتۆنۆم و دەسەڵاتێکی فراوانی پێ بدرێت.
ئەمانە چەند بۆچوونێکن دەیانخەمە بەرچاو ئەو لیژنە قانوونییەی پێشنیازی دامەزراندنی دەکەم، کە دەتوانێت زیاتر لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکات. گوێ شل نەکردن بۆ ڕاوبۆچوونی کەسانی پەیوەندیدار، بە تایبەتی لەبواری داڕشتنی پڕۆژەی دەستوور کارێکی باش نییەو ئەنجامەکەی خراپ دەبێت بۆ ئەمڕۆی کوردستان و بۆ دواڕۆژی. پاشەڕۆژی ناوچەی کەرکوکمان لەبەرچاوە بە چ قۆناغێکی مەترسیداردا گەیشتووە، ئەو هەڵانەی بوونە دروستبوونی ئەو بارودۆخە ناهەموارە.

لە (هاوڵاتی)، ژمارەی (461)ی یەکشەممەی 28ی ئەیلوولی 2008 بڵاوکراوەتەوە.

میدیا وەک ئامڕازی ریسواکردن.. ستیڤان شەمزینی

لەگەڵ ئەو هەموو هاتوهاوارەی کەناڵەکانی راگەیاندن هەر خودی خۆیان دەیکەن لە هەمبەر رەچاوکردنی ئیتیکی رۆژنامەوانی و خستنە سەر رێچکەی رۆژنامەوانی کوردیی لە رووی پیشەیی و ئەخلاقی کارکردنەوە، کەچی هاوکات هەمان میدیا وەک ئەوەی بیری چووبێتەوە دوێنێ چی وتووە و بانگەشەی بۆ چ جۆرە نۆرم و مۆدیلێک لە رۆژنامەوانی کردووە، ئەمڕۆ بۆتە ئامڕازێکی گەورەی ریسواکردن و یەکتر سڕینەوە و هەلا هەلاکردنی کەرامەتی مر□ق. ئ□وەتا ئەو شەڕە موهاتەراتەی لە نێوان میدیای “پارتی و ئەهلی و گۆڕان”دا بەڕێوە چوو، نەک هەموو سنوورێکی ئیتیکی رۆژنامەوانی تێدا تێپەڕێنرا، بەڵکوو پێشێلی هەموو یاساکانی کرد و پەنجەی ریسواکردن و بە پووچ تەماشاکردنیشی خستە سەر کەسێتی و هەستی ژمارەیەکی بێشووماری خەڵک.

من پێم سەیرە چۆن میدیای کوردیی تووشی هەمان ئەو نەخۆشییە زۆر ترسناکانەی کۆمەڵگەی کوردیی بووە کە ئینسان بە تەواوەتی بێ بەها و بێ رێز سەیر دەکات، من سەیرم لەم دەبڵ کەسێتییەی راگەیاندنکارانی کورد سووڕماوە و ناتوانم لەوە تێبگەم، مامۆستا “ئەکادیمییەکان”ی وانەی ئیتیک و ئەخلاقی رۆژنامەنووسی کوردیی چۆن لەلایەکەوە باسی ئیلتیزام دەکەن و لەسەرێکی ترەوە بەشداریی دەکەن لە پرۆسەی کوتین و موهاتەرات و شەڕەجنێو و سووکایەتیکردن بە هەموو پیرۆزییەکی مر□ق!!!. س□یرە هێشتا رۆژنامەنووسی ئێمە، وەکوو بەلاغی سەربازیی، تەماشای نووسین دەکات و بۆ شەڕێکی توندی سیاسیی و حزبیی و گروپیی بەکاریدەهێنێت و خوازیارە پەیکەر و جەستەی هێزی بەرامبەری پێ وردوخاش بکات!!. ئەمە کارەساتە راستەقینەکەی واقیعی رۆژنامەنووسیی کوردییە لەم بەشەی کوردستاندا.

کار گەیشتۆتە ئەوەی رۆژنامەوانییەک پەیدا بووە، لە پێناوی ئامانجە سیاسییەکاندا نەک سڵ لە هاڕینی هیچ کەس ناکاتەوە، بەڵکوو لەسەر بنەمای تێزی شەلم کوێرم ناپارێزم، دەست بۆ هەموو مافە تایبەتیی و سەرەتایی و سادەکانی مر□ق درێژ دەکات. کار گەیشتۆتە ئەوەی میدیایەک پێگەیشتووە بۆ ریسواکردنی بەرامبەر نەک خۆی لە هیچ رستە و وشەیەکی زبر و ناشایستە و ناماقوڵ و نامۆ ناپارێزێت، بەڵکوو تۆمەت هەڵبەستن و زانیاریی درۆ و داتاشینی حکایەتی سەیر و

سەمەرەشی کردووە بۆ بەشێک لە ئەرکە هەرە سادە و ئاسان و ئاساییەکانی خۆی. کار گەیشتۆتە ئەوەی میدیایەک لە کوردستان لە بەهەزبووندایە نەک هیچ بایەخ و رێزێک بۆ نووسین و وشە دانانێت، بەڵکوو هەر لە بنەماوە گاڵتەی بە هەست و کەسێتی مرۆڤەکانیش دێت، تا ئەو ئەندازەیەی هەزارەها چیرۆک و حکایەتی وەهمیشی بۆ ئابڕووبردن و ریسواکردنی هەر مرۆڤێک لە ژێر هەر ناو و پاساوێکدا بێت، ئامادە کردووە.

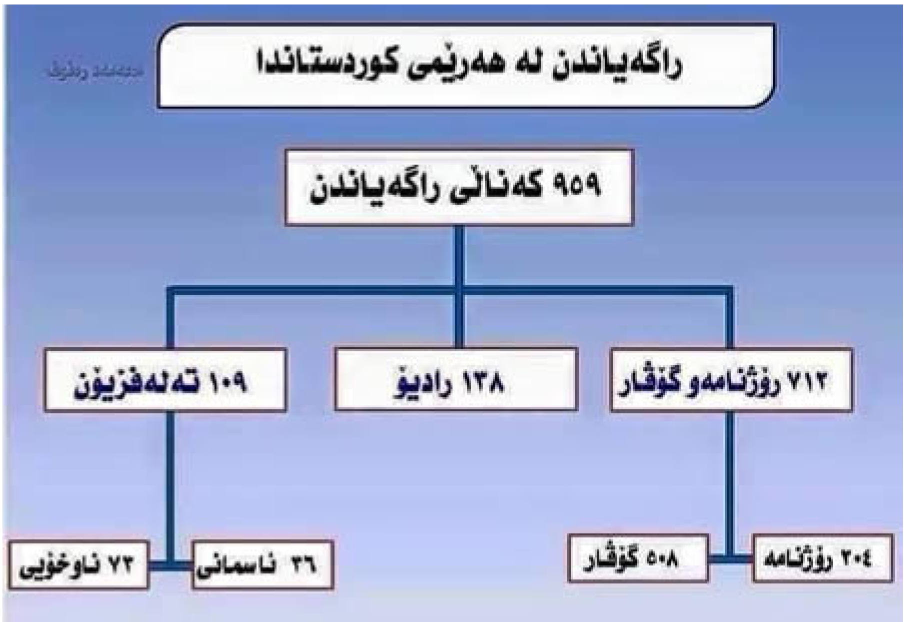

لە هەموو ئەمانەش ترسناکتر، هەردوو ئەو میدیایەی بەم دواییانە بازاڕی عوکازی موهاتەراتی کوردییان گەرم و جەنجاڵ کردبوو، خۆیان بە سەرمەشق و نموونەی رۆژنامەوانی ئەکادیمی و پرۆفیشناڵ دەزانن، بەڵام بێگوومان بیریان چووە ئەوان نموونە و سەرمەشق و پسپۆری عەیارە بیست و چواری موهاتەراتن، بیریان چووە لە پێناوی مەبەستێکی سیاسیی دیاریکراودا، ئامادەن کەرامەتی هەزارەها مرۆڤ بکەنە سووتەمەنی و قوربانی. تەنانەت سەیرە راگەیاندنێک بە ناوی داکۆکی لە مافی "سەردەشت عوسمان"ەوە دەست بە گەورەیی و پیرۆزیی کەسێتی خەڵکانی تر ببات!!، ئاخر ناکرێت لە پێناوی ژیانی گوڵاڵەی سوورەیەکدا، باخچەیەکی پڕ گوڵ و گوڵزار بپلیشێنیتەوە، هەروەک چۆن ناکرێت بۆ دوورخستنەوەی تاوانێکی وەک ئەوەی دەرهەق بە ژیانی "سەردەشت" کراوە لە حزب و ئاڕاستە سیاسییەکەت، ئاگر لە ماف و هەستی کەسانی تر بەر بدەیت، وەکوو ئەوەی هەستی مرۆڤ کاڵایەکی هەرزان و سووک بێت. ئەمەیە کارەساتی راستەقینەی رۆژنامەنووسیی کوردیی.

بەداخەوە هێشتاش راگەیاندنی کوردیی بەهەمان فۆرمی شێوەی ناوخۆ و

بە هەمان ئاواز و موفرەدەی شێوەی براکانی شاخەوە کە بە جەستەی پێشمەرگەی شەهیدکراوی نەیارەکانیان دەگووت "کەلاک"، مامەڵە دەکات، تەنانەت بە ئێمەومانان کە وەها خەیاڵمان دەکرد، کرانەوەی کوردستان بە رووی دونیادا بێتە هۆی وەرچەرخانی عەقڵی سیاسیی و میدیایی کوردیی، شۆکێکی گەورەیە بتوانین بە ئاسانیی تەسەوری ئەوە بکەین هێشتا میدیا لە کوردستان ئامادەیە شێوەی سیاسیی و ئاسایی گەرم بگۆڕێت بە شێوەی خۆنەوایی و سەربازیی، هێشتا میدیا ئامادەیە بە کوژراوی لایەنی بەرامبەری بڵێت "کەلاک". بە رای من ئەمەیە کارەساتی راستەقینەی رۆژنامەوانی کوردیی نەک شتێکی تر.

مایوی 2010
ستیڤان شەمزینی
ستۆکهۆلم

هەڵبژاردە سەختەکان.. سامانی وەستا بەکر

سەرۆکی هەرێم:

ئەوەی ئاشکرایە ئێستا کەم کەس هەیە هیوا بەو بارودۆخە بخوازێ کە سەرۆکی هەرێمی تێکەوتووە، ئاخر ئەو کەتێتە نێوان دوو بەرداش هەرلایەکیان هەڵبژێرێ ئەویتریان ئەیهاڕێ.

نێچیرڤان بارزانی ئێستا لەبەردەم تاقیکردنەوەیەکایە هێندە قورسە ئەگەر سەلیقەیەکی زۆرو دنیابینییەکی فراوان و دووربینییەکی مەودا درێژی نەبێ ئاستەمە بەسەرکەتووی لێی بێتە دەرەوە.

سەرۆکی هەرێم لەنێوان پارتی و شەقام، سەرۆکی حوکمەت و دەستگیرکراوەکانی بادینان، ماڵی خەزور و نەوماڵەی کەمێنگە، ئاشتی و تەبایی خێزان و دووبەرەکی، ڕاستکردنەوەی یاسای لار وخوار بەکارهێنراو و یاسای هاوسەنگ و یەکسان، دادگای حیزبی و دادگای دادوەر، دادوەری گوێڕایەڵی حیزب و دادوەری گوێڕایەڵی یاسا، پاراستنی سومعەتی هەرێم لە سەر ئاستی نێودەوڵەتی و لای ڕێکخراوە مرۆڤ دەست و یاساپارێزەکان. ئەبێ ئەو لایە هەڵبژێرێ کە لەیەک کاتا "پارتی، شەقام، خانەوادە، یاسا، ڕێکخراو وڵاتانی دیموکراسیخواز و

دەستی یاسا" قایل بکات، بۆئەمەش پێویستی بە یارمەتی خەڵکانی ڕۆشنبیر و بیرمەند و ڕامیاریوانی زانستی هەیە کە لەڕێی نوسین و سەردان و فشار دروستکردنەوە ڕێگە ڕاستەکەی بەبەڵگەوە بۆ ڕۆشنکەن.
ئەبێ ئەوە بۆ سەرۆکی هەرێم ڕوونکرێتەوە ئەگەر واژۆی بڕیارەکەی داد"گا" بکات و ئەو دەسگیرکراوانە بەکەس بەجێببهێڵێ ئەوا:

*لە سەرۆکی گەلەوە ئەبێت بە سەرکردەیەکی پارتی و بەس.
*لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی و لای ڕێکخراوە مرۆڤدۆست و یاسا پارێزەکان وەک هەر سەرۆکێکیتری ڕۆژهەڵاتی پێگەی خۆی وەک کەسێکی دیموکراتخواز لەدەستئەیات و هاوشێوەی دیکتاتۆرەکان ئەبینرێ.
*لەسەر ئاستی هەرێمی کوردستان ئەو وێنە میانڕەوە لەدەستئەیات کە بەراورد بە سەرۆکە باڵادەستەکانیتری پارتی پێیناسراوە.
*لەناو خودی پارتیشا لاوازتر ئەبێت و پاشەکشەیەکی کەمەرشکێن لە بەرامبەر ڕکابەرەکەی "سەرۆکی حوکمەت" ئەکات.
*پارتیە دیموکراتخواز و مافپارێز و یاسادۆستەکانیش بێ ئومێدئەکات و چیتر ئەو کەسە نابێت کە چاویان لەسەریبێت وەک سەرۆکی داهاتووی پارتی لێیبڕوانن.
*لە کۆنگرەی داهاتووی پارتیا باجی ئەنجامی ئەو هەڵەیە ئەیات.
*دووبارەبوونەوەی مێژووی باوکی و مامی بەچاوی خۆی ئەبینێتەوە کە چۆن باپیری باوکی لە بەرامبەر مامیا پشتگوێخستبوو.

کۆنسوڵگەی وڵاتان و ئێران و تورکیا:
دوای بڕیارەکەی دادگا ئیتر ئەبێ هاوڵاتیان و بگرە ڕۆژنامەنوسانیش لە کۆنسوڵگەی وڵاتان نزیک نەکەونەوە تا بە تۆمەتی کاری سیخوڕی دوستگیرنەکرێن، ئەمە لەکاتێکا کە تورکیا بە قووڵای ٤٠ کیلۆمەتر بەرەوژوور هاتۆتە ناو هەرێمی کوردستان و ژمارەی دەزگا هەواڵگرییە تورکەکان لەهی خودی هەرێم زۆرتەن و ئێران شارەکانی هەرێمی کوردستانی بۆ قەرارگاکانی تەنیوە و کەی بوێ تیرۆری ئەکات و کام بنکەی حیزبە کوردستانییەکانی بوێ بەڕۆژی نیوەڕۆ موشەکبارانی ئەکا، لە هەمووشی سەیرتر ئەوەیە کە هەر خودی دەسەڵاتی هەرێم و حیزبەکان خۆیان ڕێنوێنی و چاوساغیان و کاری سیخوڕیان بۆئەکەن کەچی هیچ دادگایەک بوێری ئەوەی نیە لێپێچینەوەیان لەگەڵا بکات، بگرە بەشانازیشەوە باسی هاوکارییەکانیان بۆ وڵاتانی داگیکەری مێژوویی کوردستان ئەکەن.

قەندیل:
چیتر قەندیل ئەو ناوچە دڵڕفێنە گەشتیارییە سەرنج ڕاکێشەی پێش بڕیارەکەی دادگا نیە تا هاوڵاتیان بتوانن بەبێ کێشە بچن سەردانی

بکەن، نەوەک بەتۆمەتی کاری سیخوڕی بە پ.ک.ک تاوانبارو دەستگیربکرێن، سەیر لەوەدایە کە پارتی کرێکارانی کوردستان لە لیستی ڕەشی حکومەتی هەرێما نیە کەچی دادا"گا" دیدار و سەردانیکردن لەگەڵیانا بەکاری سیخوڕی ئەبینێ. بەپێی بڕیارەکەی داد"گا" بەت خەڵکانی دانیشتوانی ئەو ناوچانە یەکپارچە سیخوڕن! سەیرتر ئەوەیە هەرگیز داد"گا" دەسنیشانکردنی موەگەو بارەگا و شوێنپێی گەریلاکانی "پ.ک.ک"و حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی لەلایەن دەسەڵاتدارانی هەرێمەوە بە تورکیا و ئێران بەکاری سیخوڕی نەبینیوەو بگرە کەیسی لەوجۆرە هەربوونیشی نیە!

هەڵبژاردن:
ترس لە سەنگی مەحەکی جەماوەر و ڕێکەوتنی سیاسی دابەشکردنی کورسییەکان و سازشکردنی هەندێک لایەن لە بەرژەوەندی لایەنێک هیچ واتایەک بۆ هەڵبژاردن ناهێڵێتەوانە و سەکردنی دیموکراتی لەئەکەوێتەوە، ئەوەش ئەسەلمێنێ کە کەی ئەو حیزبانە باش لەوە تێگەشتوون کە ئەدای کارکردنیان نەک هەر وەک پێویست نەبووە بەڵکو هێندە خراپیش بووە کە نەوێرن خۆیان بێنە بەر نەشتەری جەماوەر.

حیزب لەنێوان ئۆپۆزسیۆن و حکومەت:
دوو دیاردەی سەیر لە حیزبە کوردستانییەکانا بەدی ئەکرێ بەجگە لە پ.د.ک.
یەکەم، لەم کابینەیەو کابینەکانی پێشووش هەموو ئەو حیزبانەی بەشداریان لە کابینە حکومییەکانی پارتیا پێکراوە لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی وەزیرانا وەک مەڕ بێدەنگن، هاوشێوەی مناڵانی سەرەتایی دەست بەبندئەکەنەوە بۆ قسەکردن و واژۆ لەسەر هەموو بڕیارێکی حکومەتە ئەکەن کەچی حیزبەکانیان لە مێدیاوە وەک ئۆپۆزسیۆنێکی سەرسەخت قسەئەکەن، بەتایبەتی لەکاتێکی وەک ئێستایا پێش هەڵبژاردن.
دووەم، زۆربەی هەرە زۆری ئەندامانی پەرلەمانی ئۆپۆزسیۆن و ئەوانەی ناو حکومەتیش هەتا کامێرا و مۆبایل نەبێت بە وێنەگرتن و گواستنەوەی چالاکییەکانیان هیچ دەنگێکیان لێوەنایەت و بێدەنگن، بگرە هاوکار و هاوڕێی سەرۆکایەتی پەرلەمانیشن، بەڵام بەقودرەتی قادر هەر کە کامێرا هەبوو، یان کە خۆیان دەستیانکرت بە تۆمارکردن بە مۆبایلەکانیان، ئیتر نەڕەو هاواریان لەبەرزئەبێتەوە و ئەبن بە داکۆکیکاری سەرسەختی میلەت، بەتایبەتی لەکاتێکی وەک ئێستایا پێش هەڵبژاردن، ئەو تای هاوراکردن و فیکە و تەپە و پێڵاوفڕێدانە زۆر بەرزتر ئەبێتەوە. "هەڵبەتە باسی ١١ کەتاکە ناکەین کە بوونیان

تەنها بە بەرژەوەندی پارتییە”. بەڵام ئەم دیاردەیە لە ئەندام پەرلەمانەکانی پارتیا بەدی ناکرێ و تائاستێکی زۆر یەک ڕوون، هەڵبەتە ئەوەش لەبەر دوو هۆکارە، هۆکارێکیان ئەوەیە کە هەموو شتێ بەخواستی حیزبەکەیان ئەچێ بەڕێوە، هۆکارێکیتریش ئەوەیە کە پارتی حیزبێکی ناوەند دەسەڵاتی “مەرکەز”یە و هەر جووڵەیەک دژی بەرژەوەندی ئەو حیزبە بێ سزا تێناپەڕێ.

کوشتن:
هەڵبەتە ئەوە کۆمەڵگە نییە کە حەزی لەتاوان و کوشتارە، ئەوە زۆر و بەری ئەو هەموو مەلا ئاینییە “بێ دین” و ئەو هەموو بانگخوازەیە هەر کەسەی پەلی ئاین بەولایەیا ڕائەکێشێ کە خۆی پێی مەستە، ئەوە زۆری ئەو هەموو کەناڵانەیە کە خەریکی بڵاوکردنەوەی کلتوری نامۆو تاوانی ناموس لەلایەک و زۆری کەناڵی ئاینی لەلایەکیترەوەیە، کە مێشکی کۆمەڵگایان بەجۆرێک ژەهراوی کردووە ئەگەر کەسی تەماشاوان زۆر هۆشیارنەبێ ئاستەمە تێنەکوێ، جا ئەگەر کەسێکە ببێتە هۆکاری کوشتنی کەسێک لەڕێگەی ئابڕووبردنیەوە، یان خۆی ببێ بە بکوژ لەڕێگەی مێشک شتنیەوە بەبیری توندڕەوی، یان خۆی بکوژە لەڕێگەی بێ بەهاکردنی هەموو جوانییەکانی ژیانەوە، هۆکارەکە هەر ئەوانەی سەرەوەو بێ پرەنسیپ و دیسپلینی حکومەتەتیشە لە هەمانکاتا.

دانس و تەراویح:
نوێژکردن بابەتێکی کەسییە لەنێوان خود و خواوەند و چاکە و خراپەشی هەربۆکەسی نوێژخوێن خۆیەتی بۆیە هیچ پێویست بەنمایشکردن لەسەر شەقاما ناکات بەڵام بیرمان نەچێ ئەکرێ سیاسەت لەپشتی ئەو کارەوە بێ.
سەماکردن کارێکی نمایشکارانەیە و کارەکە لە سەمازانەوە بۆ تەماشاوان واتە سەما بەبێ نمایش نابێ چونکە کارەکە بۆ کەیف و ئارەزووی هەوادارانی.
لەڕاستیا هیچیان پەیوەندیان بەسەر ئەوەیتریانەوە نییە بەڵام میلەتێک کە هۆشیاری و مەعریفەی کەمبێت تێکەڵیان ئەکا و لەهیچی نەبوو دووبەرەی دژەیەک دروستئەکا و کێشەیەکیتریش ئەخاتە سەر کێشە کەڵەکەبووەکانی.

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢١-٥-١٢
سوید-ستۆکهۆڵم

میدیای بکوژ.. ئەحمەد ڕەزا

سێ تەوەری گرنگ، کە ڕاستەوخۆ پەیوەندیی بە ژیان و بیرکردنەوەی تاکەوە هەیە، شایانی هەڵوەستە لەسەر کردنن، کە میدیای ئەمڕۆ بە گشتیی، دەستەپاچەیە لە ئاستیانداو هەڵوەستی میدیا بە گشتیی دوورە لە هەر جۆرە مەعریفەیەک.. بە جۆرێک لە ئاستی واتەواتی چاپخانەو گوزەرەکانی ناو بازاڕ تەناپەڕێت.. ئەم سێ تەوەرەش کە بریتین لە:

١-دیاردەی خۆکوشتن.
٢- بەرهەمهێنانی هونەریی.
٣- هەڵاوساندنی قەبارەی ڕووداوە ئاساییەکان.

یەکەم: دیاردەی خۆکوشتن.

لە ساڵی ٢٠١٨ بابەتێک لە ڕۆژنامەی " سکای نیوز" بڵاوکرایەوە، کە هۆشداریی بە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن ئەدات، سەبارەت بە بڵاو کردنەوەی هەر جۆرە خۆکوشتنێک.. کە باسی کۆمەڵێک لێکۆڵینەوەی تیمێکی نێودەوڵەتیی ئەکات، بە سەرپەرشتی مامۆستا " ئایال شافر" کە پزیشکێکی دەروونیی و گەورەی لێکۆڵیاری تیمەکەیە.. تیمەکەی شافر لە نێوان ساڵانی ٢٠١١ – ٢٠١٤ زۆرترین باس و لێکۆڵینەوەیان دەربارەی کاریگەرێتییەکانی ڕاگەیاندن لەسەر دیاردەی خۆکوشتن بڵاوکردەوە.. دەرەنجامەکەش بەوجۆرەیە، کە کاریگەرێتیی میدیایەکی ئەکادیمیی، لە گرنگییدان بە دیاردەی خۆکوشتن ڕێژەی٢% ی خۆکوشتنی زیاد کردووە.
لە دیارترین ئەو مەرجانەی کە پێویستە ڕاگەیاندن لەبەرچاوی بگرێت، خۆپاراستنە لە نیشاندانی چۆنێتیی خۆکوشتنەکەو ئاسەوارەکەی بە جەستەوە.. جگە لەوەش دواندنی کەس و کاری خۆکوژ یەکێکیترە لە تابۆکان.. بەدەر لەوەی کە پێویستە میدیا ئەو پرسیارە لە خۆی بکات، ئامادەکردنی هەواڵێکی لەوجۆرە، چ سودو زیانێک بە تاک ئەگەیەنێت، وەک دکتۆرە " مەنال القبلاوي" لە ڕۆژنامەی " الرأي" لە ساڵی ٢٠١٧ دا لە وتارێکیدا نوسیویەتی.

" دکتۆر عبدالرحمن مزهر" لەگەڵ ئەو ڕایەدایە، کە ناکرێت بە تەنها تەرکیز بخرێتە سەر بابەتی خۆکوشتنەکەو هیچ جۆرە بنکۆڵیی کردنێکی زانستیی لەگەڵدا نەکرێت.. لە بەرئەوەی ئەم جۆرە وروژاندنە ئەبێتە

هەی تەشەنە کردنی دیاردەکەو بە نەگەتیفە.. بەڵکو پێویستە هەر کردەیەکی خۆکوشتن کە ڕووئەدات، لەگەڵ بڵاوکردنەوەیدا بخرێتە ژێر ڕۆشنایی تیۆرە سۆسیۆلۆژییەکانەوە.. لە بەرئەوەی خۆکوژ بە نەخۆشی دەروونیی ناوزەد ناکرێت.. بەڵکو بڕیارە بە هۆکارێکەوە ئەبەسترێتەوە.. بەڵام کاتێک ڕاگەیاندن ڕەواڵەتگەریانی نە بابەتەکە باس بکات و هیچ لێکۆڵینەوەیەکی لەگەڵدا پێشکەش نەکات، ئەو کاتە وەک دکتۆر شافر ئەڵێت، ڕەنگە وەرگر خۆی لە ببێتە پاڵەوانێکە، کە خۆکوژەکەیەو ئەو کردەیە دووبارە بکاتەوە.
ئایا میدیای کوردیی لە ئێستادا لە کوێی هەستکردنە بەم بەرپرسیارێتییە؟ لەکاتێکدا کۆمەڵگە بەهۆی سەغیی تەبیعەتیی حوکومڕانەکانییەوە، بە قبوڵکردنی مەرجەکانی بانقی نێودەوڵەتیی و سندوقی نەختینەوە، تا ئاستی هەژاریی سوخت تاک پێش خۆیان ئەدەن.. هیچ کەسێکیش نییە تروسکایی لە هیچ شوێنێکی ئایندەدا ببینێت.

دووەم: بەرهەمهێنانی هونەریی.

بەرهەمهێنانی هونەریی/ میدیایی، زاراوەیەکە هەموو ئەو لایەنانە ئەگرێتەوە، کە پەیوەندیی بە بەرهەمهێنانی بەرنامە بینراو و بیستراوەکانەوە هەیە.. بە جۆرێک بیرۆکەیەک یان چەند بیرۆکەیەک ئەگۆڕرێ بە وێنەو دەنگ و ڤیدیۆ، لە شێوەی بەرنامەی پەخشکراودا، بە ئامانجی گەیاندنی بیرۆکەکە بە وەرگرو کار تێکردنیان.
ئەم بەرهەمهێنانە بەوە ئەناسرێتەوە کە درێژخایەنە، لە بەرئەوەی بە چەندین قۆناغدا تێپەڕئەبێت وەک کارگێڕیی و دیزاین و پلاندانان و ئەندازیاریی و دەنگ و وێنەگرتن و ڕوناکیی و دیکۆرو جلوبەرگ و مایکەپ و ڕاهێنانی دەرکەوتووەکان و مۆنتاژو پەخش و مارکێتینگ. جگە لەوەش پێویستە هەموو ئەو کەسانەی لەو بوارانەدا کار ئەکەن، پسپۆڕ بن و شارەزاییەکی باشیان لە کارەکەی خۆیاندا هەبێت.
بەڵام بەلانی ڕۆژنامەو ماڵپەڕە ئەلکترۆنییەکانەوە باسەکە وێنەگرتن و دەنگیی تێ ناکەوێت و پێویستیی بە بیرۆکەو دیزاین و کۆلاج و چاپکردن و مۆنتاژو مارکێتینگ و بڵاوکردنەوەوە هەیە.

لە میدیای کوردیدا بەگشتیی، کەمترین پسپۆڕ لە بوارەکەدا هەیە.. نەزانێک سەرپەرشتیاری ئەدەبی لاپەڕەیەکە، یان بەشی کۆمەڵایەتیی بەڕێوە ئەبات، یان لیژنەی هەڵسەنگاندنی بەرنامەو دراماکانە، یان بەڕێوەبەری دەستڕۆشتووی کەناڵێک.
ڕۆژنامەکان پێشبڕکێ لەگەڵ بابەتە کرچ و کاڵەکانی سۆشیال میدیا ئەکەن، بە وەرگرتنی بابەت.. زۆرینەی بەناو دراماکانیش ئەو "CD"یە ئاست نزم و لەیبوکانەن، کە پێشتر لە مەزادخانە/

د□رخانەکانیشدا سانسۆریان لەسەر بوو، دوکاندار ڕیکلامی بۆ فرۆشتنیان نەئەکرد.. سەیرە ئێستا زۆرێک لە دەرچووانی پەیمانگەو کۆلیژەکانیش کێبڕکێی بەرھەمی مەزادخانە بکەن.
بەرنامەکانیش بە گشتیی لەگەڵ ھەر دانیشتنێکی گەنجانەی سەھۆڵەکەو چایخانەکان تێپەڕ ناکات و خاڵیی خاڵین لە فیکرو مەعریفە.
ھەموو ئەزانین ھەر وڵاتێک کەوتە بەر مەرجەکانی بانکی نێودەوڵەتیی، ڕاستەوخۆ مەعریفە ئەکات بە قوربانی ئەدای ناو بازاڕەکان، بۆ نمونە نوسەری گەورەی سوریی " محمد ماشطة" ئەڵێ: پێئەچێ ڕێکەوتنێک لە نێوان کەناڵەکاندا ھەبێت، بۆ دوورخستنەوەی وەرگر لە بابەتی جاددو ئامانجدار، دەنا ئەم ھەموو بێ ئەرزشییە چۆن بە جارێک لە ڕەمەزانێکدا دەرئەکەوێت.. دکتۆر " نەواف التميمي" پسپۆڕی ڕاگەیاندن بە " دراما خەجاڵەتبارەکان" ناویان ئەبات.. ئەو بە ڤایرۆسێکی مەترسیدارتر لە کۆڤید 19 ناویان ئەبات و پێیوایە ئەبنە سەرچاوەی وشککردنی فیکر.. ل□ بەرئەوەی وەک دکتۆر " عبدالله غذامی" یش دووپاتی ئەکاتەوە، ئێستا لە ڕێگەی کەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە پەیامەکان ئەگەنە وەرگرو سەردەمی کتێب کاڵ بووەتەوە.. گەر پەیامیش لەڕێگەی ناپیشەگەرەوە بگاتە وەرگر.. ئەوا فیکر ئەبێت بەژێر دەست و پێوە.

دەرنجامەکان ڕوونن کە بووەتە ھۆی دوورکەوتنەوەی زۆرینەی خەڵک لە کەناڵە کوردییەکان.. تەماشا کردنی دراماى ئەمەریکی و ڕوسیی و ئیسپانیی و میسریی و لوبنانی، لە بری ئەو بێ سەروبەرییەی کورد بە ناوی دراماوە دەرخواردی وەرگری ئەدات.. بەگشتیی، کەیفسازیی جێی بە ھەموو بابەتێکی گرنگ لێژ کردووە، لەسەرجەم کەناڵەکاندا.. نەبوونی پسپۆڕو دەرکردنی کادرە جاددەکان، ھەروا بە سادەیی خەڵک تێی ناڕوانێ، پێ ئەچێ لەژێر فشارو ڕاسپاردەدا بێت.. ئەمەش بەرھەمی دەسەڵاتی کورد!
سێیەم: ھەڵاوساندنی قەبارەی ڕووداوە ئاساییەکان.
" دکتۆر محمد قیراط" لە وتارێکیدا لە ڕۆژنامەی " البيان" دا ئەڵێت: بۆگەنکردنی میدیا، نەتەوەیەک بۆگەن ئەکات.. خۆی وتەزاکە پێچەوانە ئەکاتەو□ و بە گریمانە وەریئەگرێت و ئەڵێت: ئەی بۆ وتەزاکە ئاوەژوو نەکەینەو□ و ببن بەوەی بڵێین، ئەگەر نەتەوەیەک بۆگەن بوو، میدیاکەشی بۆگەن ئەبێت؟.. ل□ بەرئەوەی پەیوەندیی نێوان میدیاو کۆمەڵگە، پەیوەندییەکی دیالێکتیکییە، پەیوەندیی کارلێکردن و کاریگەرێتییە.

ھۆکارەکانی نەزۆکیی میدیا، کە وایکردووە وەرگر متمانەی پێی

نەمێنێت و ئەوی لە ڕاگەیاندنی تەقلیدیی دەوڵەت و حیزبەکانەوە بڵاوئەکرێتەوە، پێچەوانەی وەربگرێت، بە چەند هۆکارێکی بنەڕەتیی ئەگەڕێتەوە.. لە سەرەکەوە پەیوەندیی بە کادرە نەشارەزاو ناپیشەگەرەکانەوە هەیەو لە سەرەکیتریشەوە ڕاستەوخۆ پەیوەندیی بەو لایەنەوە هەیە، کە سەپۆرتی ئەکات و ئەبێ بەرژەوەندییەکانی ئەوی تیا لەبەرچاو بگیرێت.. بەڵام لە سەروو هەموو ئەمانەوە نەبوونی مینبەرێکی تەواو ئازادو خۆسەپاندنی دەسەڵات، بەسەر هەموو کەرتەکانی ژیانی کۆمەڵگەوە، میدیایەکی ئیفلیجی تەقلیدیی لە بەرهەمدێت و بە هیچ جۆرێک ناتوانێ شان بەشانی میدیای کۆمەڵگە مەدەنییەکان کاری میدیایی بکات، لەبەرئەوەی پێش هەر شتێک میدیا پێویستیی بە کۆمەڵگەیەکی بەهێزی مەدەنیی و دابەشکردنی سێ دەسەڵاتی " یاسادانان و دادوەریی و جێبەجێکردن" هەیە.

میدیای تەقلیدیی کە پێکدێت لە ڕۆژنامەو ئێستگەو تەلەفزیۆنەکان، ئێستا لە بەرامبەری ئەواندا میدیای نوێ هاتەتە پێش و لەو کۆمەڵگایانەدا کە سیاسەت جێی گرنگیی پێدانی یەکەمینە، میدیای نوێ جێی بە میدیای تەقلیدیی لێژ کردووە.. بەڵام میدیای نوێ لەژێر ئەو چاودێرییە هونەریی و کۆمەڵایەتییە نییە کە میدیای تەقلیدیی پێ کۆنترۆڵ ئەکرێ، لەبەرئەوە هەر لە سەرەتاوە بە خۆی ڕێ بە قەرەباڵغی و ژاوەژاوی میدیایی خۆش ئەکات.

کارەسات لەوەدایە، میدیای تەقلیدیی بکەوێتە ژێر فشاری میدیای نوێوە، کە لە هەموو چالاکییەکانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا ڕووئەدات.. کارەساتەکە قەبارەی گەورەترە لەوەی لە میدیای نوێدا ڕەچکەی گرتووە، لەبەرئەوەی هەر لە بنەڕەتەوە ئەو خۆی پێناسە کردووە.. بەڵام میدیا تەقلیدییەکە، کە ئامانجدارەو ئەرکی ئاراستە کردنی تاک و کارتێکردنیانە ئەویش ببێتە بەشێک لەو ژاوەژاوە فیکرییەی کە ڕەوتێکی ناسراوی تیا نییە، ئەوا ئەبێتە هۆی پیس بوون و بەگەن کردنی کەرتی میدیایی.

لە ئێستادا لە زۆرێک لە کەناڵەکاندا، لە هەموو ڕوویەکەوە پشت بەو ڕەوتە ئەبەسترێ کە لە میدیای نوێوە سەری هەڵداوە.. بە نمونە " کەیفسازیی/ الترفیه" لە میدیای نوێوە سەری هەڵداو پەڕیەوە بە میدیای تەقلیدیی، بەڵام لێرەدا ئامانجەکەی بە دوو ئاراستەدا گۆڕا.

یەکەمیان بوو بە ئامرازێک بە دەست هەندێ نوسەرو هونەرمەندەوە، تا لە بەرژەوەندیی حزبەکەی خۆی و دژی حزبە نەیارەکارەکانی بەکار بخرێت.

دووەمینیشیان بە گواستنەوەی پەیوەندییەکانی ناو بازاڕو دانیشتنە

تایبەتەکان، بە مەبەستی نیشاندانی ڕوویەکی گەشی دەسەڵات بە بەردەوامیی.

لێرەدا بە مەبەست و بێ مەبەست، زۆرێک لە میدیاکان، هەوا□□ی □ووداوە ئاساییەکان زۆر لە قەبارەی خۆیان گەورەتر ئەکەنەوە، بەمەبەستی ناشرین کردنی کۆمەڵگەو لابردنی بەرپرسیارێتییەکە لە ئەستۆی دەسەڵات.. وەک سەمای کوڕوکچەکەی سەهۆڵەکە، کە تەنها ڕاگەیاندنەکان وێنەیان ئەگرتن و خەڵک ئەوەندە بایەخی بۆی نەبوو، بەڵام ڕاگەیاندنەکان، لە مەوعیدی خۆیاندا بە لێشاو لەوێ بوون و لەوەدا بوو فیتنەیەکی کۆمەڵایەتیی گەورەشی لێ بکەوێتەوە.. دواتر نمایشی تەراویح و کچەکەی ئەکوا پارکی هەولێرو زۆرێکیتریش لەو ڕووداوە بێ بایەخانە لە بەرژەوەندیی دەسەڵات تەبەنیی کران بە قەبارەی زۆر گەورە.

بەگشتیی ل□ بەرئەوەی میدیای کوردی سەربەخۆیی دارایی نییە. ناتوانێت بگاتە سەروو دەسەڵات و هەوڵی ڕێکخستنەوەی سیستمی حوکمداری بدات.. ل□ بەرئەوە لە کۆمەڵگەیەکی دواکەوتوودا، لە کۆمەڵگەیەکدا کە تا ئێستا لە سنوری ” العین و بالعین” لامان نەدابێت و شەڕە عەشایەری□کان بەردەوام بێت، بەهۆی نەمانی متمانە بە قەزاوە.. لە کۆمەڵگەی ژنکوژو خەسێنراوی ژێر مەرجەکانی بانکی نێودەوڵەتیدا، کە پێش هەر شتێک خوێندن و زانست ئەبن بە قاصەی خۆتێرکردن.. چاوەڕوانی میدیایەکی دروست و سەربەخۆو ئازادی لێ ناکرێ.

ژەهری بیرچوون.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

زۆر جار، بیرچوونت…..
خواردنەوەی شیرینترین ژەهرە،،
لە نێو سەدان پەرداخە ژەهری..
کوژەری تر،،
زۆر جار، دابڕان لێت،،،
غەمگینترین نۆتایە،،،
لە نێو سەدان سیمفۆنیای…

عەشقی بێئاکامی تر…
با هەنگاوە وێڵەکانت ، چیتر ئازیز..
لە سۆراخی گەڕا نەوەی…
تارماییەکی کۆچەر نەبێ،،،
نیگای چاوە گەشەکانت،،
لەسەر دەرگای…
نیوە کراوەی ژوری چۆ□ ن□بێ،،
چرای ژوانت، با چیتر،،،
لەسەر کەناری تەمهەڵچنی پایزێ..
بڵێسەی نەبێ،،
شاعیرێ گەر بڕیاری دا،،،
بە نێو بیابانی سەختی…
شیعرەکانی خۆیدا ،،
سەرهەڵگرێ،،،
چیتر مەشخەڵی عیشق،،،
لەسەر لوتکەی چیای..
ئەڤینێکی دوور..
هەستی شەکەت و ماندووی نابزوێنێ،،
هەروەک مەرگی دوا کڵپەی خۆر ،،
ڕۆژانێ دێ،
بڵێسەی چاوی عیشقیش..
کز بێ و خامۆش ئەبێ،،
بێتە سوتماک،،،
ساردو تەزیو،،
وەک شەختە بێ

..………………………………………………………

وێنەکە تابلۆیەکی نیگارکێشی ڕوسی
Mikhail Germashev -Winter Twilight

خەونە مناڵانەکەی عەلی باپیر!.. مەحمود عەبدوڵڵا

لەم ڕۆژانەدا "شەریف"ی عەلیباپیر ی زانای پینەکردنی خوڕافیات دەڵێت بەشانازییەوە باوکم خەونی بەخواوە بینیوە. سەرەتا دەڵێم:خودا لەخەوندا خەتیر باوکت خەونی بینیوە ، نەک خوا.

خەون بەدیهێنانی ئارەزوییەکە، بەپێی تیۆرەکەی فرۆید.هەندێجار لەخەوندا ئاودەخۆیتەوە،چونکە جەستەت تینوێتی،دەرون ئەو ئارەزوە بەدی دێنێت تا خەوەکەت تێک نەچێت،بەڵێ ئارەزو خەونی لێدەکەوێتەوە.. بەڵام خەون شانەی نمایشی دەرونە،هزرەکان لەخەوندا دەبن بەوێنە، بۆیە مرۆق واهەست دەکات خەون دەرەکییە،ئەگینا لەواقیعدا خەون بریتییە لە و هزرو بیرەکانەی پێشتر

لەدەروندا هەن،سەرچاوەی خەونەکان دەرونە نەک دەرەکی. خەون زمانی وێنەیە ،تەرجومەی دەرونە لە شێوەی وێنەو ڕەمز. کەتۆ خەون بە خواوە دەبینی یان بەکچێ دراوسێ لە تەمەنی هەرزەکاری لەڕاستیدا هۆکارەکەی ئەوەیە تۆ ئەو وێنەیەت داوەتە مێشکت . بۆیە هیچ جیاوازی نییە لەنێوان خەوبینی هەرزەکارێک بەکچێکەوە و خەونی بینین بە خودا وە. دیارە پێش فرۆید هەروا دەزانرا کە سەرچاوەی خەون دەرەکییە. پێغەمبەریش وتویەتی خەون بەشێکە لەچل و شەش بەشی وەحی.

جا لێرەدە من ناڵێم عەلیباپیر ڕاست ناکات!باوادابنێین ڕاست دەکات،ئەوکات واتا خەونەکە مناڵانەیە چونکە فرۆید دەڵێت:خەون لەسەر دوقاچ بەندە ، یەکیان جەخت دەکاتە سەر بنەمای واقیعە نوێیەکە.ئەویدیکەیان جەخت دەکاتە سەر ڕوداوێکی گرنگی مناڵی!خەون لەسەر ئەو ڕوداوە پێک دێت،ڕوداوێکی مناڵی وڕوداوێکی نزیک لە خەونەکە کە پەیوەندیان پێکەوە هەبێت. بێگومان زۆربەمان لەمناڵیدا حەزمانکردوە خواببینین،لەوانەیە لەبیریشمان نەمابێت کە شتێکی وا هەبوبێت.جا بەگوێرەی بۆچونەکانی فرۆید خەوبین هەوڵدەدات ڕوداوەکەی ئێستا بەپێی نمونەی ڕابردوو بونیاد بنێتەوە.

لەم بارەیەوە فرۆید دەڵێت: ئارەزوو خەون دەخاتەوە، بەبەردەوامی ڕوداوەکانی مناڵی سەرچاوەی خەوننمەبەستی بەردەوامی خەون دەگێڕێتەوە بەمناڵی، پێیم بەوە بردوە لەناوەڕۆکی خەوندا بەش هەیە ئاماژە بەڕوداوێکی سەردەمی مناڵیدەکات..

بۆیە لێرەدا من دوو ئەگەر دادەنێم،یان م.علی دەرونی گەشەی نەکردوەو هەر لەجیهانە مناڵانەکەدا دەژیت،یان ڕاستگۆنییە و دەیەوێت خۆی گەورە نیشانبدات لەپشت خوداوە بوەستێت. ئەمەش

نیشانەی بچوکیە،چونکە مرۆڤی گەورە ئازادانە دێتە پێش و خۆی لەپشت کەس ناشارێتەوە نیچە وای گوت.
بەهەر حاڵ لەکۆتایدا دەڵێم مرۆڤ تا لایەنی ئەقڵانی گەشەبکات کەمتر خەون دەبینێت، بە پێچەوانەشەوە ڕاستە. هەربۆیە مناڵ و خوڕافیەکان زیاتر خەون دەبینن.
جگە لە خەونگەلێک کە سەرچاوەکەیان زۆر خۆرییە، یان هەندێ خەون کە ئاماژەن بەبونی نەخۆشی یەکێ لەئەندامەکانی جەستە،وەک زانایان باسی دەکەن. بەڵام پێویستە م. علی وێنەیەکی خودامان بۆ بکێشێت تا ئەمەش بیبینین.

مەحمود عەبدوڵڵا

داواکەی ئەردۆگان و وەڵامدانەوەی بە ئاڵای کوردستان .. رەزا شوان

ئەردۆگان لە پەڕەی خۆیدا لە تۆڕی توێتەر، داوای لە هەموو جیهان کرد، بە تایبەتیش داوای لە دەوڵەتانی ئیسلامی کرد. کە بجووڵێن و بەنەدەنگ بە ڕاگرتنی هێرشەکانی ئیسرائیل بۆ سەر مزگەوتی ئەقسا و ماڵی فەلەستینیەکان. وەک ئەوەی کە خۆی هیچ ستەم و تاوانێکی بەرانبەر بە گەلی کوردی ئازدیخواز و ئاشتیخوازمان لە کوردستانی داگیرکراوماندا نەکردووبێت. یا کەس پاشەڕۆی خوێناوی و دەستە خوێناوییەکانی و تاوانە قێزەوەنەکانی کە دەرهەق بە کورد کردوونی و دەیکات نەبینێت.

(یایر نەتەنیاهو) کە کوڕی سەرۆک وەزیرانی دەوڵەتی ئیسرائیل (بنیامین نەتەنیاهو)ە، لە پەڕەی تایبەتی خۆی لە تۆڕی توێتەری کۆمەڵایەتیدا، بە پێشاندانی ئاڵای کوردستان وەڵامی داواکەی ئەردۆگانی دایەوە. ئەردۆگانی تەزاند و گرژ و مۆنی کرد و چەپۆکێکی مزری بە دەمیدا کێشا. یایر ڕاستییەکانی لە رووی ئەردۆگانی دیکتاتۆر و رەگەزپەرست و خوێنڕێژ ئاشکراکرد. یایر بە بەرزکردنەوەی ئاڵای کوردستان، باش دەزانێت کە مەبەستی

چییە و چی پەیامێکی بۆ ئەردۆگانی درۆزن نارد. ئەوە دەزانێت و دەبینێت کە رۆژانە سوپای دڕندە و خوێنمژی تورکیای ئەردۆگانی، لە کوردستانی داگیرکراودا، کە چی تاوان و نامەردییەک بەرانبەر بە گەلی کوردی بێتاوان ئەنجام دەدەن.

یایر نەتەنیاهو، لە لاپەڕەی فەرمی خۆی لە تۆڕی کۆمەڵایەتی توێتەردا. راگەیاند و داوای ئەوەی کردووە کە ئاڵای کوردستان بۆ لیستی ئیمۆجی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا زیاد بکرێت.
لە کاتێکدا کە ئەردۆگان فرمێسکی تیمساحی بۆ منداڵانی (غەزە)ی فەلەستین دەڕشت. لە هەمان کاتدا، بە قورسترین چەکی کۆمەڵکوژی و فسفۆری سوتێنەر لە شارەکانی رۆژئاوای کوردستاندا، زۆر دڕندانە و نامەردانە و بێ بەزەیانە منداڵانی بێتاوانی کوردی رەشەکوژی دەکرد. چەندین کۆمەڵکوژیی لە گەلی کوردمان کردووە.
ئەردۆگانی سەد روو و درۆزن. دەتەوێت بەم داوایە پوچ و درۆیانەت خۆڵ لە چاوی فەلەستینییەکان و دەوڵەتانی ئیسلامی بکەیت. ئەگەر راستە ئیسلامی و درۆناکەیت، بەم مانگی رەمەزانە.

بەردومانی دییەکانی باشووری کوردستان و رۆژئاوای کوردستانت ناکرد، کە هەموویان موسڵمانن و بە رۆژوون و خەڵکی سڤیلن و هیچ تاوانێکیان نەکردووە. تەنیا ئەوە نەبێت کە کوردن و تورک نین. کوردبوونیش بە لای ئەوەی رەگەزپەرستەوە تاوانە. کەواتە ئەوەی تورکیا لەگەڵ ئیسرائیل چی جیاوازییەکتان هەیە؟ ئەو تاوانە قێزەوەنانە و رەشەکوژی و کۆمەڵکوژییانەی ئەوەی تورکیای رەگەزپەرست دەرهەق بە گەلی کوردمان ئەنجامتان داون و دەدەن. ئیسرائیل تاوانی وای بەرانبەر بە فەلەستینییەکان نەکردوون. خۆ گەلی کوردمان مووشەکیان بە ئەنقەرەوە نەناوە.

هیچ کارێکی تیرۆریستیشمان نە لە تورکیا و نە لە هیچ وڵاتێکی تر ئەنجام نەداون و ئەنجامی نادەین. تەنیا بەرگریمان لە کورد و کوردستانمان کردووە و دەکەین. ئەمەش مافێکی رەوا و ئەخلاقی هەر گەلێکی ماف زەوتکراو و نیشتمان داگیرکراوە.

ئەردۆگانی سەد روو. تۆ و رژێمەکەت، راستییەکان بە دوو پێوەری جیاواز دەپێون. خەباتی گەلی فەلەستین و گەیشتن بە مافەکانیان بە رەوا دەزانن و پشتگیریان لێدەکەن. بەڵام خەباتی گەلی کوردمان لە کوردستانی داگیرکراوماندا، بە بەدەستهێنانی مافە رەواکانمان، بە تاوان و ناپاکی دەزانن. ئەمەیە دوو روویی و دوو فاقیتان. ئەگینا لە نێوان گەلی فەلەستینی و فەلەستین و گەلی کورد و کوردستاندا، چی جیاوازییەک هەیە؟! یا کورد وتەنی:" بانەکە و دوو هەوایە".

بە کرداری تا ئێستا چی داکۆکییەکت لە گەلی فەلەستینی کردووە؟ گەر راست دەکەیت و بە غیرەت نیت. ئەمە ئەرز و ئەمە گەز. جاشە بەکرێگیراوەکانت و نۆکەرەکانتان لە رۆژئاوای کوردستان و لیبیا و سنووری ئەرمینیا و عێراق بکێشنەوە و بیان نێرن بۆ فەلەستین و با رووبەرووی سوپای ئیسرائیل ببنەوە. ئەردۆگانی درۆزن و سەد روو. تۆ لەگەڵ گورگدا گۆشت دەخۆی و لەگەڵ مەڕیشدا شیندەکەی. ژێراوژێر لەگەڵ ئیسرائیلی و لەسەرەوەش وا خۆت پێشاندەدەیت، کە دوستی عەرەب و فەلەستییەکانی. بە داخەوە کە بەشی هەرە زۆری عەرەبەکان و فەلەستییەکان لە راستیی ئەردۆگان تێ نەگەیشتوون کە چی کەسێکی سەد روو و درۆزن و فیشاڵکەر و هەڵپەرستە. هەر فەلەستینییەکان نین کە ئەردۆگان هەڵی خەڵەتاندوون. بە داخەوە کە لایەنێکی کوردی کورسی پەرست و بەرژەوەندی پەرستی کوردیش بوونە بە جاشی رەشمە لەسەری ئەردۆگان. بوونە بە کەوا سووری پێش لەشکری سوپای تورکیای ئەردۆگانی کوردکوژ. ئەمە تاوان و ناپاکییە و پەڵەیەکی قێزەوەنی شەرمەزارییە و لێیان نابێتەوە.

ئەردۆگان لەمەی ئیسرائیل دەکات، کە کوشتن و تاوان بەرانبەر بە فەلەستینییەکان دەکات. وەکو دەڵێن: پووشەک لە چاوی خەڵکیدا دەبینێت.. کەچی راژەیەک لە چاوی خۆیدا نابینێت. یا وەکو شاعیرێکی کوردمان دەڵێت:

خۆشەکی خەڵک دەبینی، خۆت خاوەنی هەزاری

خەڵکت لا خەرارە، خۆتیش وەک دەواری

ئەمە کورد نە دژی گەلی فەلەستینین و نە لایەنگیری زەوتکردنی مافەکانیانین لە لایەن دەوڵەتی ئیسرائیلەوە. بەڵام زۆرتان ئاگات لەوەیە و بینیتان. کە چۆن فەلەستینییەکان، لە فەلەستین دا بە بەرزکردنەوەی ئاڵای تورکیا و وێنەی ئەردۆگانی داگیرکەر و تاوانبار خۆپێشاندانی خۆشیان بۆ بۆنەی داگیرکردنی شاری عەفرین و کۆمەڵکوژی کوردەوە ساز کرد و دەستخۆشیان لە ئەردۆگانی خوێنڕێژ کرد کە شاری عەفرینی رۆژئاوای کوردستانی داگیرکرد، چەپڵەیان بۆی لێدەدا. لە ئەمڕۆشدا لە سایەی سوپای تورکیای داگیرکەردا. لە شاری عەفرین دا، رۆژ نییە چوار پێنج کوردی بێتاوان نەکوژن و دە کوردیش بە سەر و شوێن نەکەن و ماڵ و سامانیان نە دزن و تاڵانیان نەکەن و باخ و دارستانەکانیان نەبڕنەوە. گوێمان لە نەبوو و نەمان بینی کە فەلەستینییەک لەمەر ئەم تاوانەی لە کورد دەکرێن لەمەی ئەردۆگان و تورکیا بکات. گەر قودس و غەزە لای ئەوەی فەلەستینییەکان پیرۆزن. ئەوەش بزانن کە لای ئەمەی کوردیش شاری عەفرین هەموو شارەکانی ترمان و هەر بستەکی کوردستانی داگیرکراومان لە لای ئەمەی کورد پیرۆزترن و دەستیان لە هەڵناگرین. هەرگیز ئەو هەڵوێستە نامەردییەتان بەرانبەر بە بە داگیرکردنی عەفرین و رۆژئاوای کوردستان، لە لایەن تورکیاوە لەبیرمان ناچێتەوە.

هەر ئەردۆگانی سەرۆکی داعشەکان بوو، کە هاوکاری داعشی تیرۆریستی کرد بۆ داگیرکردنی مووسڵ و شەنگار و رەمادی و سەلاحەدین و دەرعە و دێرئەلزوور و شوێنەکانی تری عێراق و سوریا. تا ئێستاش تورکیا پاڵپشتی لە داعشی تیرۆریست دەکات و یارمەتیان دەدات و بریندارەکانیان لە نەخۆشخانەکانی تورکیادا چارەسەر دەکرێن. تورکیا بووە بە پردەکی پەڕینەوەی داعش بۆ وڵاتانی ئەوروپا بە ئەنجامدانی تەقینەوە و کاری تیرۆریستی. بازرگانیش بە پەنابەرانی سوریاوە دەکات. هاوپەیمانی نێودەوڵەتی و پەیمانی ناتۆش ئەم راستییە دەزانن، بە داخەوە کە لێی بێدەنگەن و چاوپۆشی لە تاوانەکانی ئەردۆگانی تاوانباری جەنگ و کۆمەڵکوژ دەکەن.

ئەی جاشە سوری□ ئیسلامییە بە کرێگیراوەکانی ئەردۆگان. کە بە ناوی ئۆپۆزسیۆنی سوریاوە دژی گەلی سوری و کورد شەڕدەکەن. ئەی گەمژانە، نازانم چۆن خەڵەتاون و بوونە بە جاشی رەشمە لەسەر و بە نۆکەری تورکیای داگیرکەر. بۆ نازانن تورکیا لەبنەوە خەریکی گفتوگۆ و رێکەوتنە لە گەڵ بەشار ئەسەدی ستەمکاردا؟! لە پێناوی بەرژەوەندییەکانی خۆیاندا و لە دژی شۆڕشی گەلی کوردمان لە رۆژئاوای کوردستان. هاکا تورکیا پشتان لێبکات و ئێوەی جاشی خۆفرۆش، هەرزان فرۆشتان بکات. لای گەلەکەشتان رووس□□ش و نەفرەت لێکراون و تا هەتایە مۆری ناپاکیتان لێنا بێتەوە.

رەزا شوان
١٢/ مایۆ/٢٠٢١

نێوانمان.. فەرەیدون سامان

نێوان من و تۆ دیوارێک هەیە
خشتەکانی بە خوێن سوورکراون
نێوان من و تۆ دەرگایەک هەیە
هەزار ساڵە کلیلەکەی
ل□ نێو قوڕگی ئەژدیها دایە
نە تۆ من دەبینی
نە منیش تۆ
نە تۆ دەنگم دەبیستی
نە من دەنگت دەبیستم
بەڵام تەواوی هەست و نەستم لای تۆیە
خۆ من کۆیلەی عیشقی تۆ نیم
پێم بڵێ…
چۆن بتپەرستم؟!

Fereydun Saman